

۲۰۲۲/۰۷/۱۲

حمید کامگار ، بخش: نخبگان و مشاهیر

معرفی پیشوای طریقت چشتیه، خواجه قطب الدین مودودی چشتی و چشت شریف

گنبد و آرامگاه سید قطب الدین خواجه قطب الدین مودودی چشتی
 هوای عشق اگر داری طریق چشتیان بگزین
 که بر افتادگان بینوا این راه آسان است
 هزار افسوس محرم نیستی چشمت نمی بیند
 که از گل های داغ چشتیان عالم چراغان است
 (حضرت صوفی عشق روی رحمة الله علیه)

شیخ الاسلام قطب الدین مودود چشتی در نیمه شب دوشنبه نهم رجب سال ۴۳۰ هـ.ق در چشت شریف دیده به جهان گشود. در خراسان و نواحی شام و حجاز به قطب الاقطاب، سلطان خراسان، خواجه کبیر، امام الطریق، یگانه روزگار، محبوب پروردگار، قدوة الاقطاب، شمع صوفیان، چراغ چشتیان، صاحب الاسرار، مخزن الانوار مشهور و قطب الدین لقب داشت. او سفرهای بسیاری کرد از چشت تا بیت المقدس و بلخ و بخارا را سیر نمود، مریدان زیادی داشت و در دوره حیاتش از شهرت خاصی برخوردار بود. بنا به نوشته حمدالله مستوفی: «خاندان چشتیان را خاندان کل می خوانند. از عهد ابراهیم خلیل صلوات الله و سلامه علیه تا اکنون، در هر ملت که پیدا می شده، ایشان شیخ آن وقت می بوده اند. شیخ مودود چشتی به خراسان مردی صاحب وقت بود.»
 طریقه عالیّه چشتیه از چشت شریف در هرات، توسط حضرت شیخ الاسلام، سلطان العارفین خواجه قطب الدین مودود چشتی و خلفایش در سراسر ممالک اسلامی چون بخارا، دمشق، آذربایجان، عربستان، ایران، مصر و شبه قاره انتشار پیدا کرد و حضرت ایشان در این سلسله قائد و امام اند. به قول غلام سرور لاهوری، صاحب خزینة الاصفیا و دیگر تذکره نویسان و تاریخ نگاران، جناب حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی را ده هزار خلیفه صاحب ولایت بوده است.

وی در سن هفت سالگی تمام قرآن را با واضح آن حفظ کرده بود، و به تحصیل علوم اشتغال داشت. چون به سن بیست و شش سالگی رسید، والد بزرگوارش، خواجه یوسف، از دنیا برفت و وی را به جای خود بنشاند. وی به خصال حمیده موصوف بود و به افعال پسندیده معروف، و مردم آن ولایت همه در مقام اعتقاد و محبت و انقیاد و ارادت وی بودند و توفیق شرف صحبت و دولت تربیت شیخ الاسلام احمد نامقی جامی نیز یافته بود.
 بعد از وفات پدر، حضرت شیخ الاسلام احمد جامی به هرات آمد و قضیه ای که در میان خواجه مودود و حضرت شیخ جام گذشته در نتیجه خواجه مودود از حضرت شیخ جام التماس تربیت و اخلاص به خدمت ایشان نمود و حضرت شیخ احمد جام دست حضرت مودود را گرفت و در کنار خود بنشاند و سه بار فرمود: به شرط علم، به شرط علم، به شرط علم، و سه روز در خدمت شیخ جام بود. بعداً غرض تحصیل علم به بخارا رفت. وفاتش در غره رجب سال ۵۲۷ هـ.ق و آرامگاهش بزرگترین و مشهورترین زیارت سلسله خاندان چشتیه می باشد که در چشت شریف مدفون است.

وی در حوزه علمیّه چشت شریف از سن هفت سالگی تا به سن بیست و چهار سالگی به تحصیلات ادامه داد. علوم حدیث، تفسیر، فقه، عقاید، ادب، نحو، معانی و منطق را نزد بزرگانی چون ابونصر سمرقندی، علامه ابوالفضل هشام سرخسی، ابوالحسن محمد اصفهانی، حضرت شیخ رکن الدین و غیره فراگرفت. سلطان مودود تصنیفاتش به ۳۱ اثر می رسد که از جمله: کتابهای تحفة الواعظین، تحفة الصابرين، تحفة السالکین، منهاج العارفین، خلاصة الشریعه، و غیره را میتوان نام گرفت و اکثر تصنیفاتش در زمان تهاجم چنگیزیان طعمه آتش گردید.
 آرامگاه قطب الدین مودود چشتی از بناهای تاریخی و مهم چشت شریف است که به سبک استادان دوره سلطان حسین بایقرا به صورت عالی کاشی کاری و سنگ کاری شده است.

گنبد آرامگاه قطب الدین مودود چشتی از دیگر گنبدها در چشت شریف اندکی بهتر است و بانی این گنبد زنده یاد احمدقلی خان صارمی شاعر شیرین بیان سده دوازدهم هجری است. این گنبد در سمت شمال شرقی خانقاه ها یا مدارس تاریخی چشت شریف واقع شده، با فاصله از جاده. ایوان ورودی آن رو به جنوب است. بنایی است با ایوان رفیع

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

به صفحه قاموس بکیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

و دو مناره در شرق و غرب آن در بردارنده تزیینات کاشی کاری از دوره معاصر. در لوح بالاسر آرامگاه قطب‌الدین مودود چشتی این شعر به خط نستعلیق نوشته و محکوک است:

عارف برگزیده معبود	آفتاب سپهر فضل اله
محرم بارگاه حی و دود	صاحب وجد و حال و زهد و ورع
صدر و سلطان عاقبت محمود	سرور و آل سید کونین
قطب دین پادشاه کشور جود	غوث اعظم امین حضرت حق
خیمه زد بر فراز چرخ کبود	شیخ عالم که از جلال و شرف
پیش قدرش نهاده سر به سجود	خواجه مودود چشتی آن‌که فلک
هست چون عرش کعبه مقصود	خسروانش غلام و درگاهش
منکرانش ز فضل رب مردود	مخلصانش به هر دو کون عزیز
که به کس جز جفا وفا ننمود	صد فغان از جفا و جور سپهر
مرغ روحش به سدره بال گشود	آیت ارجعی ز حق چو شنید
صارمی» این بنا چو می‌فرمود	از خرد جست سال فوتش را
قدس‌الله سره مودود	داد پاسخ خرد که رضوان گفت:

ذریعه سلاطین ماقبل (غوری، سلجوقی، غزنوی، تیموری و غیره) نیز آبادی‌هایی بر روی مرقد حضرت مودود به عمل آمده که بعضی از آن‌ها ویرانه شده و بعضی آثاری از ایشان مانده است. آرامگاه خواجه مودود چشتی در دوره تیموریان دارای بنای عالی بوده است اما آن بنا تا حد زیادی از بین رفته و بانی آرامگاه فعلی طوری که پیش‌تر اشاره گردید احمدقلی‌خان صارمی در سده دوازدهم هجری است. در منشاء الانشاء عبدالواسع نظامی باخرزی، نشان تعمیر آرامگاه خواجه رکن‌الدین مودود الحسینی چشتی در دوره سلطان حسین بایقرا آمده است. احتمال می‌رود همان آرامگاه خواجه قطب‌الدین مودود چشتی باشد. چون آرامگاه شخصی منسوب به رکن‌الدین مودود چشتی گزارش نشده است. سپس گنبد عالی و رواق زیبای کاشی‌کاری سبز و تزیینات عالی آرامگاه خواجه سید قطب‌الدین مودود چشتی در سال ۱۳۲۲ خورشیدی در زمان عبدالله ملک‌یار والی وقت هرات، با خط زیبای زنده‌یاد محمد علی عطار هروی و به طرح استاد فقید عبدالروف فکری سلجوقی، توسط حاجی محمد اسماعیل مهندس و غلام‌حیدر مهندس اعمار شده است.

زنده‌یاد فکری سلجوقی می‌نویسد: «در سال ۱۳۲۲ خورشیدی من (فکری سلجوقی) و مرحوم حاجی محمد اسماعیل مهندس هروی به معیت جناب عبدالله‌خان ملک‌یار به چشت رفته و به امر آقای ملک‌یار نقشه‌گنبدی عالی به مزار حضرت شیخ‌الاسلام، سلطان‌العاشقین، خواجه مودود چشتی و به قلم مرحوم حاجی محمد اسماعیل طرح شد، کار تعمیر به مرحوم غلام‌حیدر مهندس هروی که یگانه عصر بود و کار تزیین آن به نگارنده عاجز محول گردید. در اواسط سال مذکور باز به چشت‌شریف رفتیم و کار تعمیر آغاز یافت. ابتدا روی خاک حضرت شیخ‌الاسلام، سلطان‌العاشقین خواجه مودود چشتی از درون گنبد به خشت و گچ پوشیده شد تا هنگام خرابی گنبد، به صورت قبر و لوح مزار صدمه نرسد و بعد گنبد قدیمه را برداشته و طرح گنبد وسیع و عالی ریخته شد و در مدت هفت ماه آباد گردید و دو منار دوار در یمین و یسار آن جلوه‌گر و تاق و رواق آن به کاشی‌های معرق و منقش مزین گردید و به خط ثلث استاد محمد علی عطار هروی آراسته گردید. اکنون آن گنبد عالی در کمال آبادی جزو انبیه نفیسه عصر شاه‌شاهی به‌شمار می‌رود».

بر این رواق کتیبه‌ای نوشته است که مضمون آن بدین قرار است: «سلسله‌عالیه مشایخ چشت که دل‌های اهل دانش را نورانی داشته، اولاً طلوع نور بزرگواری از حضرت ابوالاحمد ابدال چشتی ساطع گردیده است. حضرت قطب‌العارفین سلطان مودود چشتی بن حضرت ابویوسف خواهرزاده حضرت خواجه محمد بن ابوالاحمد ابدال یگانه بزرگوار لدنی است که درین بقعه‌عالیه غنوده‌اند. کتاب منهاج‌العارفین از مصنفات ایشان است، تولد ایشان در سنه چهارصد و سی و وفات‌شان در سال ۵۲۷ هجری است. در عهد فرخنده‌اعلی‌حضرت المتوکل علی‌الله محمدظاهر شاه پادشاه افغانستان و تعقیب از نظریات دیانت پرورانه ذات همایونی شاهانه خلدالله ملکه این عمارت رفیع‌البنیان و منبع‌الارکان حسب‌الامر جلالتماب عبدالله‌خان ملک‌یار نایب‌الحکومه هرات در سال ۱۳۲۲ آغاز و در سال ۱۳۲۳ شمسی به اختتام رسید».

کتیبه‌ای در قسمت راست رواق قرار گرفته که ادامه آن به قسمت چپ رواق امتداد دارد که در این کتیبه، سوره یونس، آیه ۶۲ الی قسمتی از آیه ۶۴، جزء یازدهم، رکوع یازدهم نوشته شده است: «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ، الَّذِينَ آمَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ. لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ، صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ».

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 2 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولي

کتیبه دیگر که از سمت راست رواق شروع، به قسمت بالایی امتداد یافته و به سمت چپ ختم می‌گردد، آیه ۸۰ - ۸۶، سوره بنی اسرائیل، جزء پانزدهم می‌باشد: «قَالَ اللَّهُ التَّبَارَكَ وَالتَّعَالَى فِي الْقُرْآنِ كَرِيمٍ: وَ قُلْ رَبِّ ادْخُلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ اُخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا، وَ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا، وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا، وَ إِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَ نَابِجَانِيهِ وَ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يُتُوسَّأ، قُلْ كُلُّ يَعْمَلْ عَلَى شَاكِلَتِهِ [فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا] وَ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَ مَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا، وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا.» این کتیبه اشتباهی هم دارد مبنی بر این که قسمتی از آیه را از وسط حذف و آن را در آخر نوشته‌اند. در این کتیبه آیه با «فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا» ختم گردیده است.

در دو سمت رواق، گل‌دسته‌ها و مناره‌های روضه مبارک قرار دارد. در قسمت بالایی از این گل‌دسته‌ها کتیبه‌هایی قرار دارند که آیه 35، سوره نور، جزء هجدهم می‌باشد: «اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ.» دروازه آرامگاه حضرت شیخ الاسلام خواجه مودود چشتی به طرف جنوب بنا قرار دارد و دارای سه پله از سنگ رخام سفید ساخته شده و همچنین تمام صحن روضه مبارک به ارتفاع یک متر از این سنگ‌ها کار شده است. در داخل روضه مبارک به طرف شرق مرقدشان یک اتاق جداگانه ایست که خرقة مبارک نگهداری می‌شود، همچنان به طرف غرب مرقد مبارک در داخل زیارت مسجد جداگانه‌ای ساخته شده است. گل‌دسته‌ها و مناره‌های روضه مبارک، چند سال پیش تخریب شده بود که خوشبختانه در سال ۱۳۸۹ خورشیدی دوباره مرمت شده، ولی قسمت بالای مناره را که دوباره ترمیم کردند، مقداری نامنظم و موج‌دار ساخته شده؛ چنان که از دور این حالت، غیرمطلوب به چشم می‌خورد.

منابع پژوهش:

۱. احراری، فرهاد، «چشت‌شریف»، مجله تصفیة، جون - دسمبر ۲۰۱۴م، ص ۲۱۸.
۲. اخي كروخي، محمد وزير، هرات در عهد ملكيار، هرات: احراری، 1390 خورشیدی، ص ۱۰۹ - ۱۱۰.
۳. بهاء، بهاء‌الدین تیموری، هرات باستان و بناهای تاریخی، هرات: اسلمی، ۱۳۷۹ خورشیدی، ص ۲۵.
۴. پویان، رسول، حاکم‌نشینان هرات، هرات: توانا، ۱۳۹۴ خورشیدی، ص ۱۳۰.
۵. جامی، عبدالرحمن، نفحات الانفس من حضرات القدس، مقدمه، تصحیح و تعلیقات دکتر محمود عابدی، تهران: سخن، ۱۳۸۶ خورشیدی، ص ۳۳۱.
۶. چشتی مودودی، سیداحمدشاه، تاریخ چشت و مشایخ چشتیه، هرات: احراری، ۱۳۹۶ خورشیدی، چاپ دوم، ص ۶۷.
۷. عظیمی، محمد عظیم، افغانستان و نقاط شگفت‌انگیز آن، کابل: بین‌المللی الهدی، ۱۳۹۰ خورشیدی، ص ۲۳۴.
۸. فرامرز سروری، بسم‌الله، خواجهگان چشت و چشت عنبرسرسشت، هرات: احراری، ۱۳۹۹ خورشیدی، ص ۲۳.
۹. مستوفی، حمدالله، تاریخ گزیده، به اهتمام عبدالحسین نوایی، تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۴ خورشیدی، چاپ سوم، ص ۶۷۴.
۱۰. واعظ هروی، امیر سیدعبدالله‌الحسینی، رساله مزارات هرات، به تصحیح و حواشی و تعلیقات فکری سلجوقی، هرات: محمدی، ۱۳۸۶ خورشیدی، بخش تعلیقات، ص ۴۵۰.

نویسنده: حمیدالله کامگار ۰۷۹۸۴۷۸۸۵۰

t.me/hamidkamgar

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شميره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همكاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکنې د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خير و لولئ

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شميره: له 5 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شميره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همكاري ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکنې د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خير و لولئ